

РОЛЬ СИСТЕМИ СЕРЕДНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ У КУЛЬТУРНІЙ РОЗБУДОВІ ДОНЕЧЧИНИ

У статті розглянуто музично-просвітницьку діяльність музичних училищ Донеччини середини та другої половини ХХ століття. Розкрито форми концертно-шефської діяльності цих навчальних закладів та їх значення у культурній розбудові регіону.

Ключові слова: музична культура Донеччини, музичне училище, культурно-освітні заклади, музичний лекторій, середня музична освіта, концертна діяльність.

The musical and educational activity of musical colleges of the Donetsk region of the middle and the second part of the 20-th century has been considered in the article. The forms of concert and patronage activity of this educational institutions and their importance in the cultural building of the region have been researched.

The key words: musical culture of the Donetsk region, musical college, musical and educational institutions, musical lecture hall, secondary musical education, concert activity.

Актуальність даної публікації обумовлена необхідністю наукового вивчення культурних процесів, що відбуваються у регіонах України, зокрема, процесів становлення мистецької освіти. Об'єктом дослідження є середня професійна музична освіта Донецької області – діяльність Донецького, Артемівського, Держинського та Маріупольського музичних училищ. Мета статті – дослідити вплив діяльності музичних училищ на підвищення культурного рівня промислового регіону. Наукова новизна даної публікації полягає в оприлюдненні фактичного матеріалу архівів музичних училищ Донеччини та місцевої преси.

Питання соціокультурного будівництва в регіоні піднімалися у дисертаційних дослідженнях О. Кокорської [13], Д. Гринь [11], Н. Гогохія [10], у роботах В. Ляшенка, В. Ревеука. Професійна та самодіяльна галузі мистецького життя краю висвітлені у працях О. Ущипівської [15], Т. Кіреєвої [12]. Діяльність музичних училищ у цих дослідженнях описана досить узагальнено.

Донбас – молодий регіон, на відміну від центральних та західних областей України, уклад життя яких формувався протягом століть. Швидкий промисловий зріст, який почався у ХІХ століття, призвів до того, що на безлюдні степи хлинув потік переселенців з маленьких сіл, які мали дуже низький рівень освіченості. «Відсутність у Донбасі в дореволюційний період великих навчальних закладів, музеїв, театрів, що були б центром духовного життя краю, формували б загальнокультурні і художні запити населення, позначилася в усіх галузях культури. Звичайно, люди кожної нації і народності, що оселялися в Донбасі, були пов'язані певною спільністю національно-культурних традицій, зокрема, побутових обрядів, але загальні культурні традиції формуватися не могли. Ось цю величезну масу людей, які приїхали з різних регіонів країни, різних за національністю, віком, традиціями і звичаями, необхідно було об'єд-

нати, підвищити їх загальний культурний рівень» [6, 232]. Вирішуючи ці питання, влада сприяла розгортанню системи клубних установ, збільшенню кількості гуртків художньої самодіяльності, створенню культбригад та концертних груп для виступів у промислових та сільськогосподарських районах. Поширювалося відкриття технікумів, які готували культосвітніх працівників, постійно працювали семінари для керівників художньої самодіяльності, проте підйому музичної освіченості на Донеччині на професійний рівень сприяло відкриття музичних училищ.

Процес становлення середньої музичної освіти на Донеччині відбувався досить тривалий час та мав широкі хронологічні межі. Його витoki починалися в одному з найстаріших міст регіону – Артемівську. Тривалий час вважалося, що музичне училище в Артемівську було відкрито у 1926 році. З цією датою були пов'язані святкування 70-річчя та 80-річчя закладу, видання ювілейних брошур. Але нещодавно директором училища В.В. Паржицьким було виявлено, що історія музичного училища починається з 1903 року, з дати відкриття музичних курсів випускницею Віденської консерваторії Адель Мерейнес. У 1920 році курси було реорганізовано у Трудову народну музичну школу при відділі народної освіти, яку згодом реорганізували в Артемівську музичну профшколу при профспілці РАБИС. У 1920–1960 роках нинішні музична школа та училище працювали як різні заклади з одним директором та майже в одному приміщенні. З 1927 року музичне училище мало назву Артемівський музичний технікум, а з 1 серпня 1944 року – Артемівське музичне училище (11 лютого 2004 року училищу було присвоєне ім'я Івана Карабиця).

За роки свого існування училище здійснювало широку просвітницьку та освітню діяльність, як в Артемівську, так і в регіоні. Починаючи з післявоєнних років, закладу належало провідне місце у керуванні художньою самодіяльністю міста. Студенти старших курсів училища працювали керівниками гуртків художньої самодіяльності та концертмейстерами. «У 1951–1952 учбовому році студенти 4-го курсу проходили виробничу практику на базі Харцизького та Селідовського районних будинків культури та в Артемівську. На практиці студенти працювали з хоровими колективами, оркестром народних інструментів, виїздили з культбригадами до колгоспів. Їхня робота контролювалась Районним відділом культури та була представлена у серії звітних концертів. Студенти, які проходили практику в Артемівську, вели підготовку до свята Пісні та Танцю, яке відбулося 11 травня 1952 року» [1, 8].

У 1953 році силами студентів та викладачів було організовано 52 концерти, а у 1957 році – 83 концерти у підшефних установах міста, у колгоспах регіону та військових частинах. Неодноразово концертна бригада виступала на будівництві каналу Сіверський Донець – Донбас. В училищі існувало інструктивно-методичне бюро, яке консультувало керівників художньої самодіяльності колгоспів. «У 1958 році училищем було проведено 89 підшефних концертів, 10 лекцій-концертів присвячених творчості П.І.Чайковського, чотири лекції з концертами «Історія розвитку баяна», три лекції-концерти «Історія розвитку духових інструментів», три лекції-концерти «Андреев – творець оркестру народних інструментів». Проводилися конкурси на найкраще виконання творів радянських композиторів до 40-річчя Жовтня та П.І.Чайковського. З викладачів Артемів-

ського училища (А.П. Трошина, І.М. Медяника, Б.П. Ландарь та ін.) було створено мистецтвознавчу секцію» [1, 63].

У 60-ті роки звітні концерти навчального закладу транслювали по обласному телебаченню, радіо, постійно проводилися концерти у Парку культури і відпочинку міста Артемівська, у тресті «Артемвуглегеологія», шахтах області. Раз у два місяці в училищі проходили семінари для шкільних викладачів співу, закладом здійснювався постійний контроль з викладання цього предмета у школах міста і району. Викладачами-лекторами та концертними бригадами училища обслуговувалися п'ять Народних університетів культури міста і району, діючих на Миронівській електростанції, заводі «Перемога праці», комбінаті вогнетривких виробів, керамічному та залізничному технікумах. Майже кожного року училищем проводився конкурс на краще виконання творів українських композиторів, літературні конференції. У 1963 році місцева преса відмітила вечір-концерт на тему «Любов та дружба у музиці і літературі», у якому взяли участь 32 учасники, які виконали твори П. Чайковського, М. Глінки, Е. Гріга, Ф. Ліста.

«У 1970 році пропаганду музичного мистецтва училище здійснювало на Часов-Ярському комбінаті вогнетривких виробів, швейній фабриці ім. 8 Березня, заводі залізобетонних конструкцій, в індустріальному технікумі та медичному училищі, де проведено майже 90 концертів за участю лекторів В.Я. Титаренко, В.Г. Камінського, В.І. Павленко та ін.» [2, 12]. У 70-ті роки на алебастровому комбінаті викладач В.В. Паржицький керував самодіяльним духовим оркестром, а викладач І.І. Чепеленко – хором капелю. У тресті «Артемгеологія» існувала хорова капела під керівництвом викладача А.П. Мицик, а на електротехнічному заводі – оркестр народних інструментів на чолі з І.В. Горіним. Викладачі В.Я. Титаренко, К.А. Боровок, Л.М. Шерстюк готували та проводили огляди міського фестивалю, присвяченого 50-річчю створення СРСР. Студент Ю. Шведов керував хором вчителів та учнів школи № 24, Л. Кравцова організувала самодіяльний хор на Білокамінському шамотному комбінаті, К. Жуковина керувала хором Артемівської комплексної геофізичної експедиції. Допомогу гурткам художньої самодіяльності надавали студенти Ф. Свергун – у селі Покровське; В. Аверін – на станції садівництва; В. Стюпін – у тролейбусному парку; В. Рєзнік – на меблевій фабриці; Л. Павлюков – на заводі кольорових металів.

«У 1987 році творчі колективи училища брали активну участь у міських заходах: у Тижні музики, у міських святах з приводу Дня захисту дітей, на виборчих дільницях. Будинку культури «Машинобудівник» була надана допомога у підготовці до обласного та республіканського оглядів художньої самодіяльності» [3, 11].

Швидкий розвиток металургійної та вугільної галузей, проголошення міста Сталіно центром Донецької області обумовили відкриття в ньому музичного училища. Сталінське музичне училище було засновано у 1935 році; документального підтвердження цього факту не існує – архіви не збереглися. У 1941 році, у зв'язку з окупацією Донецької області, училище було закрито і відновило свою діяльність у 1944 році.

У післявоєнний період Сталінське музичне училище проводило значну музично-просвітницьку діяльність. «За 1959–1960 роки було проведено понад 40 концертів для громадськості міста, були відзначені пам'ятні музичні дати:

120-річний ювілей П.І. Чайковського, 150-річний ювілей Ф. Шопена, 275-річний ювілей І.С. Баха. При контингенті у 300 учнів в училищі існували симфонічний, народний, духовий оркестри та хор. Усе це давало змогу ще ширше розгорнути пропаганду музичного мистецтва серед трудящих, організувати роботу постійного музичного лекторію, проведення циклів концертів» [7, 4]. У 1960-х роках майже сорок викладачів училища працювали на громадських засадах у Народній консерваторії. Значну допомогу у становленні професійної музичної освіти училище здійснювало шляхом регулярних виїздів викладачів до музичних шкіл, а також проведенням обласних семінарів з різних музичних дисциплін. При Донецькому обласному управлінні культури було створено постійно діюче Методичне об'єднання, секціями якого керували викладачі училища.

Лекторською групою студентів музично-теоретичного відділення Сталінського музичного училища готувалися лекції та цикли лекцій, які читалися у загальноосвітніх школах міста, інтернатах. Значною подією у житті міста став звітний концерт училища у 1967 році у приміщенні Донецької обласної філармонії. У цьому концерті прозвучали увертюра до опери Ю. Мейтуса «Молода гвардія», фінал Другої симфонії П. Чайковського; хор разом з симфонічним оркестром філармонії виконав кантату Л. Ревуцького «Хустина» та уривок з кантати «Шлях Жовтня» О. Давиденко. «У 1969 році на заводі ім. 15-річчя ЛКСМУ диригентсько-хоровий та народний відділи училища організували у цехах художню самодіяльність та провели її огляд, присвячений 100-річчю В.І. Леніна. Широку популярність набули сольні концерти студентів у дитячих музичних школах області. Училище постійно здійснювало шефську допомогу загальноосвітнім школам № 2, № 14 та № 17, військовим частинам, народному оркестру ДМШ № 1 міста Донецька, БК ім. М. Горького, Палацу піонерів Донецької залізниці, Харцизькому трубному заводу, шахтам «Новоцентральна» та «Кіровська» [8, 9].

«У 1974 році викладачі фортепіанного відділу училища (П.П. Бродський, Г.О. Сладковська та Г.Г. Серова) входили до складу журі майже всіх фортепіанних конкурсів у ДМШ міста, а також брали участь у концертах на агітпунктах Артемівського заводу шампанських вин та шахті ім. В. Абакумова м. Донецька. П.П. Бродський провів лекції-концерти у ДМШ № 5 м. Харцизька, у ДМШ № 1 та № 6 м. Донецька, творчу зустріч у Маріупольському музичному училищі» [9, 36].

Диригентсько-хоровий відділ училища у 1970-ті роки мав постійний зв'язок з Обласним будинком художньої самодіяльності. Поряд з концертами хорового колективу його учасники брали участь у шефській роботі (у політехнічному інституті, вищому військово-політичному училищі, медичному училищі). Щорічно хоровий колектив Донецького музичного училища та хорова капела шахти «Кіровська» об'єднувались під керівництвом викладача Е.Г. Белявського для виконання великих вокально-симфонічних творів у співпраці з симфонічним оркестром Обласної філармонії. Е.Г. Белявський був головним хормейстером усіх міських хорових колективів у період проведення міських урочистостей та мав шефську роботу з хором села Златоустівка Волновахського району. Духовий оркестр училища брав участь в оформленні усіх політичних заходів міста Донецька. Викладач Г.О. Федоров був прикріплений до районного Будинку культури

ім. П. Ангеліної з метою надання методичної та практичної допомоги самодіяльному оркестру народних інструментів.

Стрімкий розквіт промисловості зобов'язував державну владу спрямовувати свою політику на інтенсивне будівництво культурно-просвітницької сфери у регіоні. Тому, згідно з рішенням Донецького обласного управління культури та за наказом Міністерства культури УРСР № 116 від 05.06.1965 р., у 1965 році було засноване Дзержинське музичне училище, а у 1968 році – Маріупольське музичне училище.

Значну громадську роботу здійснювало Дзержинське музичне училище, починаючи з 1967 року. Цей музичний заклад надавав допомогу у проведенні великих міських святкових концертів у Будинку культури «Україна», міському парку. «Протягом 1969 року для жителів міста були проведені: концерт у парку БК ім. Ф. Енгельса, присвячений Дню визволення Донбасу; концерт оркестру народних інструментів для колектива ЗШ № 11; концерт духового оркестру для робочих радгоспу «Микитівський»; концерти у радгоспі «Росія», ПТУ № 73, шахті № 8 та «Торецька», Кіровській ЗШ № 1, ВШ № 4 та № 6, міській лікарні, Єнакієвській ДМШ. Сектором педагогічної практики училища обслуговувалися дитячі садки, музичні студії селища Артемове та селища ім. Ворошилова. Концертні бригади училища виступали більш за все у Добропільському, Шахтарському та Костянтинівському районах. Студенти диригентсько-хорового відділу здійснювали велику методичну допомогу художнім колективам ЗШ № 1, № 3, ПТУ № 89, № 73, народній хоровій капелі БК «Україна» [4, 17].

У 1976 році на АТП № 04112 училище провело три концерти, в яких виступив оркестр баяністів, симфонічний оркестр, вокально-інструментальний ансамбль. Згідно з планом культурно-шефської роботи на 1976 рік пройшли концерти Дзержинського училища на Вуглегірській ГРЕС, Горлівському хімкомбінаті, Донецькому бавовняному комбінаті.

Особлива роль у морально-етичному вихованні населення регіону відводилася культурним зв'язкам між містом та селом. «У 1976 році Дзержинське училище уклало угоду про культурно-шефський обмін з культосвітзкладами Костянтинівського району. Окрім концертів, у селах цього району діяв постійний музичний лекторій» [5, 19]. Викладачі училища здійснювали методичну допомогу музичним школам міст Селідово, Красноармійська, Горлівки, Харцизька, Дебальцево, Добропілля. «Під керівництвом викладача диригентсько-хорового відділу Л.Л. Халюкової у 1978 році студентами була проведена теоретична конференція для вчителів співу загальноосвітніх шкіл міста «Урок музики – основна форма організації учбової роботи з музичного виховання учнів». Систематично працював ансамбль скрипалів під керівництвом А.В. Халімендик, який неодноразово виступав у профілакторії, військовій частині та лікарні міста. На підприємствах Макіївки, Зугреса, Харцизька давав концерти симфонічний оркестр на чолі з О.М. Сисоєвим та джаз-диксіленд – керівник О.О. Гончаренко» [6, 24].

У 1982–1983 роках училище склало угоду про концертне обслуговування шахти «Нова» та радгоспу «Росія». Викладачі училища у 1980-ті роки надавали практичну допомогу міському хору ветеранів. У 1986 році духовий оркестр училища під керівництвом Є.І. Стуса був нагороджений Почесною грамотою

Міністерства оборони СРСР за великий внесок у воєнно-патріотичне виховання молоді.

Отже, музичні училища Донеччини виступали координаторами мистецького життя краю. На відміну від інших регіонів України, де музичні училища існували тільки в обласних центрах, Донеччина мала чотири училища. Це дозволило розгорнути культурно-масову роботу у кожному куточку регіону та стало надалі основою для становлення вищої музичної освіти.

Література

1. Архів Артемівського музичного училища. Звіт про учбово-виховну роботу училища у 1951-1964 рр. – 202 с.
2. Архів Артемівського музичного училища. Звіт про учбово-виховну роботу училища у 1969-1970 навч. році. – 16 с.
3. Архів Артемівського музичного училища. Звіт про учбово-виховну роботу училища у 1986-1987 навч. році. – 19 с.
4. Архів Дзержинського музичного училища. Річний звіт про роботу училища у 1969-1970 навч. році. – 38 с.
5. Архів Дзержинського музичного училища. Річний звіт про роботу училища у 1975-1976 навч. році. – 27 с.
6. Архів Дзержинського музичного училища. Звіт про виконання плану та результати діяльності Дзержинського музичного училища у 1977-1978 навч. році. – 42 с.
7. ДАДО (Державний архів Донецької області). – Р-5840. – Оп.1. – спр. № 56. – 4 с.
8. ДАДО (Державний архів Донецької області). – Р-5840. – Оп.1. – спр. № 120. – 13 с.
9. ДАДО (Державний архів Донецької області). – Р-5840. – Оп.1. – спр. № 149. – 84 с.
10. Гогохія Н.Т. Українське радянське місто 1929-1938 рр.: історико-соціальний аналіз: автореф. дис. ... канд. істор. наук / Н.Т. Гогохія. – Луганськ, 2003. – 20 с.
11. Гринь Д.К. Соціально-демографічні процеси в містах України (1920-1930-ті рр.): автореф. дис. ... канд. істор. наук / Д.К. Гринь. – К., 2000. – 26 с.
12. Кіреєва Т.І. Донбас: культура і мистецтво: Дослідження. – Донецьк, 1999. – 301 с.
13. Кокорська О.І. Соціальний розвиток міст Донбасу (друга половина 20-х – 30-ті роки ХХ ст.): автореф. дис. ... канд. істор. наук / О.І. Кокорська. – К., 1995. – 20 с.
14. Михненко А.М. Історія Донбасу (1861-1945): Навч. посібник. – Донецьк : Юго-Восток, 1999. – 464 с.
15. Ущапівська О. М. Культурно-мистецьке життя Донеччини (кінець ХІХ - початок ХХІ ст.): монографія / О.М. Ущапівська. – К.: ПАРАМАН, 2011. – 480 с.